מאימתי פרק ראשון תענית

שלמודו קשה עליו כברזל בשביל משנתו שאינה סדורה עליו שנאמר [1]והוא לא פנים קלקל מאי תקנתיה ירבה בישיבה שנאמר [1]וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כ"ש אם משנתו סדורה לו מעיקרא כי הא דריש לקיש הוה מסדר מתני' ארבעין זמנין כנגד מ' יום שניתנה תורה ועייל לקמיה דר' יוחנן רב אדא בר אהבה מסדר מתני' עשרין וארבע זמנין כנגד תורה נביאים וכתובים ועייל לקמיה דרבא רבא אמר אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים שנאמר והוא לא פנים קלקל מאי תקנתיה ירבה עליו רעים שנאמר וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כ"ש אם הוכשרו מעשיו בפני רבו מעיקרא ואמר ר' אמי מאי דכתיב [2]אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון אם ראית דור שהשמים משתכין [6]כנחשת מלהוריד טל ומטר בשביל לוחשי לחישות שאין בדור מאי תקנתן ילכו אצל מי שיודע ללחוש דכתיב [3]יגיד עליו רעו ואין יתרון לבעל הלשון ומי שאפשר לו ללחוש ואינו לוחש מה הנאה יש לו ואם לחש ולא נענה מאי תקנתיה ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו בתפלה שנאמר [4]ויצו עליה במפגיע [6]ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר [5]ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי ואם לחש ועלתה בידו ומגים דעתו עליו מביא אף לעולם שנאמר [3]מקנה אף על עולה רבא אמר שני ת"ח שיושבין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה מתקנאין באף ומעלין אותו שנאמר מקנה אף על עולה [3]אמר ר"ל מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש ואומרים לו ארי דורם ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון אמר רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו שנאמר [6]נשא לבבנו אל כפים [3][איני והא] אוקים שמואל אמורא עליה ודרש [7]ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו ואף על פי כן [8]והוא רחום יכפר עון וגו' [7]לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור אמר ר' אמי אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה שנאמר [9]אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף וא"ר אמי בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה מניין מחולדה ובור ומה המאמין בחולדה ובור כך המאמין בהקב"ה עאכ"ו אמר רבי יוחנן כל המצדיק את עצמו מלמטה מצדיקין עליו הדין מלמעלה שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף רבי חייא בר אבין אמר רב הונא מהכא [10]וכיראתך עברתך ריש לקיש אמר מהכא [11]פגעת את שש ועושה צדק בדרכיך יזכרוך הן אתה קצפת ונחטא בהם עולם ונושע אמר ריב"ל כל השמח ביסורין שבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר בהם עולם ונושע אמר ריש לקיש מאי דכתיב [12]ועצר את השמים בשעה שהשמים נעצרין מלהוריד [6](טל ומטר) דומה לאשה שמחבלת ואינה יולדת והיינו דאמר ריש לקיש משום בר קפרא נאמרה עצירה בגשמים ונאמרה עצירה באשה

נאמרה

אם ראית דור שהשמים משתכין עליו כנחושת מלהוריד גשם עליו

וכו'. מכאן מוכיח ר"ת דהא דאמרי' בנכנא בתרא (דף יט. ופס) אין טומנין בסלעים מ"ע משום דמשתכי ליה לקדירה ר"ל משתכי מקלקלים המאכל שבקדירה ובלע"ז אורמש"ר והא דאמר לקדירה לאו דוקא לקדירה אלא למאכל שבקדירה דהכי נמי קאמר (שבת דף יח.) הא' קדרה מיתא שרי ואין לפרש כפרש"י שפי' התם משתכי משבריס הקדירה דא"כ מאי קאמר הכא שהשמים משתכין (1) ר"ל שהשמים משתכרין אלא ולאי משתכיס ר"ל מעלין חלודה כמו דבר שבטל ממלאכתו ימים רבים ומחליד ובלע"ז רוליי"ר: **ואי** לוחש ועלתה בידו ומגים דעתו מביא אף לעולם שנאמר יגיד עליו ריעו וגו'. כלומר אם יגיד עליו ריעו שעל ידו נאו הגשמים והוא מגים דעתו מקנה אף עולה כלומר הוא קונה אף ועולה כלומר אם עולה שמגים דעתו עליו הוא מקנה אף:

בחולדה ובור כך בהקב"ה על אחת כמה וכמה.

פי' מאמין בחולדה ובור מעשה היה בנערה אחת שהיתה רוצה ליכנס לבית אביה והיה בור בדרך ונפלה ובא נחור אחד ואמר אם אני אעליך תנשאי לי אמרה לו הן ונשבעו ביניהן שהוא לא יפא אשה אחרת והיא לא תנשא לאיש אחר ואמרו מי מעיד ביניהן והיתה חולדה אחת הולכת לפני הבור ואמרו אלו שנים בור וחולדה יהיו עדים ביניהן והלכו לדרכם והיא עמדה בשבועתה והוא נשא אשה אחרת וילדה בן אחת חולדה ונשכתו ומת וילדה לו בן שני ונפל לבור ומת אמרה לו אשתו מה זה המעשה שהגיע לנו שלא כשאר בני אדם נזכר השבועה וסיפר לאשתו כל המעשה אמרה לו א"כ חזור וקחנה וכתב לה גט והלך ונשא את הבתולה והיינו דאמרי המאמין בבור וחולדה שהעמידו עדותן:

ונלומה

המאמין בהקדוש ברוך הוא. שמשימו עד בינו לבין חבירו על אחת כמה וכמה: **המדיק עלמו.** שמכשיר ומקשט מעשיו: **מדיקין עליו.** מדקדקין עמו אפילו כחוט השערה יותר משאילו מקלקל מעשיו כדי למרק עוונותיו: **שנאמר אמת מארץ תצמח.** אז לדק משמים נשקף לדקה אין כתיב כאן אלא לדק דמשמע דין: **וכיראתך עברתך.** על מי שהוא ירא אותך אתה מחזיק עברתך כדי למרק עוונותיו. ופשט המקרא מי יודע עוז אפך מי יודע עוז ואם למצוא אותו לגוס מפניך ביום אפך וכיראתך עברתך כשם שאתה ירא ומפוחד כך יש להתירא ולהתפחד מעברתך: **פגעת את שש ועושה לדק.** כמי שאמר ועושה לדק שהן העושים כך בדרכיך יזכירוך אתה פוגע בו אם חוטא כלוס כמו ויפגע בו וימת[3]. קרא הכי הוא פגעת את שש ועושה לדק והן העושין כך בדרכיך יזכירוך באותם דרכים שאתה מייסרן ביסורין יזכירוך לטובה ואומרים הן אתה קצפת בשביל שחטאנו בהם עולם ונושע בשבילם נושע לעולם הבא: **שחוכלם.** כמו חבלי יולדה. אף השמים עושין כן וקשה לעולם ועל חטא הוא:

נאמרה

מסורת הש"ס

1) [לעיל ז: וש"נ]. 2) ערכין טו:. 3) גי' רש"ל. 4) [בשאלתות פ"ם קפב איתא קשין אהדדי לא קשיא כאן ביחיד וכו' וכ"פ בפ"י מעתה אין צורך להגיהה רש"ל לעיל במקום אחר והא]. 5) [ילקוט איתא מטרן]. 6) [ל"ל מלהוריד]. 7) [מלכים ח כ].

הגהות הב"ח

(א) גם' דור שהשמים משתכין עליו כנחשת מלהוריד כו' לחישות שאין באותו הדור מאי: (ב) רש"י ד"ה שלמודו כו' משמע קרא והוא לא פנים קלקל שאינו יודע: (ג) ר"ה ולך כו' מגיעו הקב"ה נדין (אגל נחם) תפ"ת. וכ"כ ס"ה איתו ולגירסא שלפניו ל"ל מביאן: (ד) ר"ה ואעפ"כ כו' מכוונת בכפו מבחוץ הם"ע. כ"כ לומר עם כפו: (ה) ר"ה מחולדה כו' מעשה בלחיות: (ו) תוס' ד"ה אם כו' קאמר הכא שהשמים משתכין שאין ר"ל שהשמים:

לעזי רש"י

רודיליי"א [רודיליי"א]. חלודה.

רבינו חננאל

תלמיד שתלמודו קשה עליו, מפני שאין רבו מסביר לו פנים, בהלכה. אם ראית הגשמים נעצרין ומתכסין, שאין בדור לוחש לחישות כראוי כו'. אין הגשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמונה שנאמר אמת מארץ תצמח. א"ר יוחנן כל המצדיק עצמו מלמטה, ומחזיק דרך החסידות, אפילו מעט אם יטה מדקדקין עליו מלמעלה ולוקחין הדין ממנו, שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף. ועוד מהכא, וכיראתך עברתך, לפי דקדוקך ביראתך כן מדקדקין עליך בעברתך. ועוד מהכא, בדרכיך יזכירוך, כפי דרכך מזכירין אותך מלמעלה. אמר ר' יהושע בן לוי כל ששמח ביסורין הבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר הן אתה קצפת ונחטא (בהם) עולם ונושע. הן קצפת והבית אותנו בשביל חטאתינו שחטאנו, שמחנו בהן, כלומר הודינו, כי הכאה זו בשביל עונותינו היא עולם ונושע, ראויה זו להיות (תשובה) [ישועה] לעולם. אמר רבי שמעון בן לקיש נאמרה עצירה ולידה ופקידה באשה, וכנגדן בקרע ובארץ.

תורה אור השלם

1. אם קֹהָה הַבַּרְזֶל הוּא לֹא פָנִים קִלְקַל וְחַיִּלִים יַגְבִּר וְיִתְרוֹן הַכְשִׁיר חָכְמָה: קהלת י י
2. אִם יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא לָחַשׁ וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן: קהלת י יא
3. יַגִּיד עָלָיו רֵעוֹ מִקְנֶה אַף עַל עוֹלָה:
איוב לו לג
4. עַל כַּפַּיִם בִּקָּה אוֹר וַיְצַו עָלֶיהָ בְּמַפְגִּיעַ:
איוב לו לב
5. וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאַל תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל תִּפְגַּע בִּי כִּי אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֹתָךְ: ירמיהו ז טז
6. נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל כַּפָּיִם אֶל אֵל בַּשָּׁמָיִם:
איכה ג מא
7. וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ: תהלים עח לו
8. וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: תהלים עח לח
9. אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף: תהלים פה יב
10. מִי יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ: תהלים צ יא
11. פָּגַעְתָּ אֶת שֵׁשׂ וְעֹשֵׂה צֶדֶק בְּדַרְכֶיךָ יִזְכְּרוּךָ הֵן אַתָּה קָצַפְתָּ וְנֶחֱטָא בָהֶם עוֹלָם וְנִוָּשֵׁעַ:
ישעיהו סד ד
12. וְחָדֶה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וְאַבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: דברים יא יז

רבינו גרשום

והוא לא פנים במשנה, קלקל שלא הראה פנים בהלכה. והוא לא פנים. שאין רבו מסביר לו פנים. ירבה עליו רעים לרצות את רבו שיסביר לו פנים. משתכין. מחליד. לוחשי לחישות. שיודעין להתפלל ואין מתפללין. מקנה. שמגים דעתו, אף על עולה, מעלה כעס על העולה. ומעלין[ן] אותו. שמסלקין אותו מן העולה. מה הנאה יש לך. שאתה נושך ואינך אוכל. כאן ביחיד. נשא לבבנו. כאן בצבור. ויפתוהו בפיהם. מצדיקים עליו מלמעלה. כדכתיב וסביביו נשערה מאד.

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com